

NOORTE DIALOOG KOGUKONNAGA

**Praktiline
juhend**

**Piret Jeedas
Kairi Tilga
2025**

VILJAKAS DIALOOG ALGAB SINUST

Mõtle korra järgmistele küsimustele:

- Mis su sõpru praegu huvitab ja mis neile päriselt korda läheb?
- Kuidas teha just noorte hääl kodukohta puudutavates küsimustes kuuldavamaks?
- Milliste otsuste kujundamisel soovid sa päriselt kaasa rääkida?

Tema Pühadus dalai-laama on öelnud, et probleemid ja arusaamatused saab lahendada dialoogi abil, ning lisanud, et 21. sajand peab olema dialoogide sajand. Praegusel kriiside ajastul vajame tõepoolest paremaid oskusi, et ühiskonnas üksteisega austavamalt suhelda ning eri teemades ühisosa otsida. Kuidas aga sellist arutelukultuuri luua?

Meist igaüks saab olla viljaka dialoogi teenäitaja! Siinse juhendi abil saad teha hea arutelukultuuri loomiseks esimesi samme, et turvalises õhustikus julgetaks oma mõtteid väljendada, küsimusi esitada, kahelda, eri vaatenurki esile tuua ja olla uudishimulik.

Ise dialoogi algatades saad kujundada oma elukeskkonda, lahendada probleemkohti ja aidata kaasa soovitud muutustele.

Juhendmaterjal sisaldab järgnevaid teemasid:

- | | |
|--|----|
| • Dialoog kogukonnaga | 3 |
| • Dialoogi kavandamine | 5 |
| • Dialoogi pidamise sammud | 11 |
| • Kohtumine eri osalejate ja vastupanuga | 19 |
| • Töölehed | 23 |

DIALOOG KOGUKONNAGA

Kogukond on inimeste grupp, kes tunnevad üksteist, jagavad ühiseid väärtusi ja huvisid ning tegutsevad millegi nimel koos. Üks võimalus kogukonnas parema arutelukultuuri edendamiseks on põlvkondadeülene dialoog. See on üks inimeste osalemist toetav aruteluvorm, kus mõnel olulisel teemal vestlevad kogukonna erinevad liikmed.

Dialoog on teadlik ja selge struktuuriga arutelu olulisel teemal.

Dialoog loob võimaluse:

- kuulata ja olla kuulatud;
- väljendada oma vaateid, mõtteid ja tundeid;
- avardada oma maailmapilti;
- leida lahendusi ning luua eeldused edasiseks koostööks.

Sisukas dialoog eeldab aga selles osalejate valmisolekut kuulata, oma mõtteid väljendada ja vaatenurki kahtluse alla seada. Samuti on oluline turvaline ja usalduslik õhkkond, kus kõik arvamused on teretulnud ning kedagi ei mõisteta hukka väljendatud seisukohtade pärast.

Dialoogi põhitõdesid järgiv arutelu annab võimaluse väljendada end nendel, kelle hääl jääb sageli kuulmata. Dialoogides, milles osalevad eri eluvaldkondade ja põlvkondade esindajad, on võimalik õppida nii iseenda, teiste inimeste kui ka ümbritseva maailma kohta. See loob võimaluse süvitsi mõista teist inimest ja eri vaatenurki, arendada endas kuulamis- ja eneseväljendusoskust, avatust ja sallivust.

Dialoog on sügavama tähenduseni ja vastastikuse mõistmiseni jõudmise viis, koos mõtlemise kunst ja praktika.

David Bohm, kvantfüüsik

Mis on dialoogi tulemus?

Dialoogi eesmärk on ühiselt ja avatult uurida mõnd olulist teemat, et leida ja kujundada sobivaid lahendusviise.

Dialoogi tulemusena võivad:

- vormuda väärt ettepanekud otsuste kujundamiseks;
- kerkida esile küsimused, mille lahendamiseks on vaja kaasatavate ringi laiendada (eriala spetsialistid, teadlased jt);
- sündida ideed, millega tuleks edasi tegeleda teistes koostöövormides, nt korraldada töötuba või koosolek.

Mõnikord on dialoogi suurim väärtus just dialoog ise – ühisel teemal räägivad lugupidavalt need, kes pole seda varem teinud.

Dialoog ei pruugi aga olla igas olukorras asjakohane, nt siis, kui otsused on juba tehtud või kui töötatakse kindlapiirilise eesmärgi nimel (nt tegevuskava).

Kuigi viljakad dialoogid ja nende oskuslik pidamine on tähtsad, on samavõrd olulised ka dialoogi algataja enda suhtumine, hoiakud ja väärtused. Kas dialoogi algataja ise usub, et vestlused on vajalikud, inimestel on häid mõtteid ja erimeelsusi on võimalik ületada mõtestatud kuulamise kaudu? Tulemusliku dialoogi aluseks on selle kokkukutsuja eeskuju, meelestatus, avatus ja tähelepanelikkus.

**Kirjuta endale lühike kokkuvõte sellest, mis on dialoog.
Kasuta seda abivahendina dialoogide pidamisel.**

Dialoog on ...

„Tulemuslik dialoog ei sünni iseenesest – see vajab ettevalmistust, usaldust ja turvalist õhkkonda, kus inimesed tunnevad end väärtustatuna.“

Helena, dialoogide korraldaja

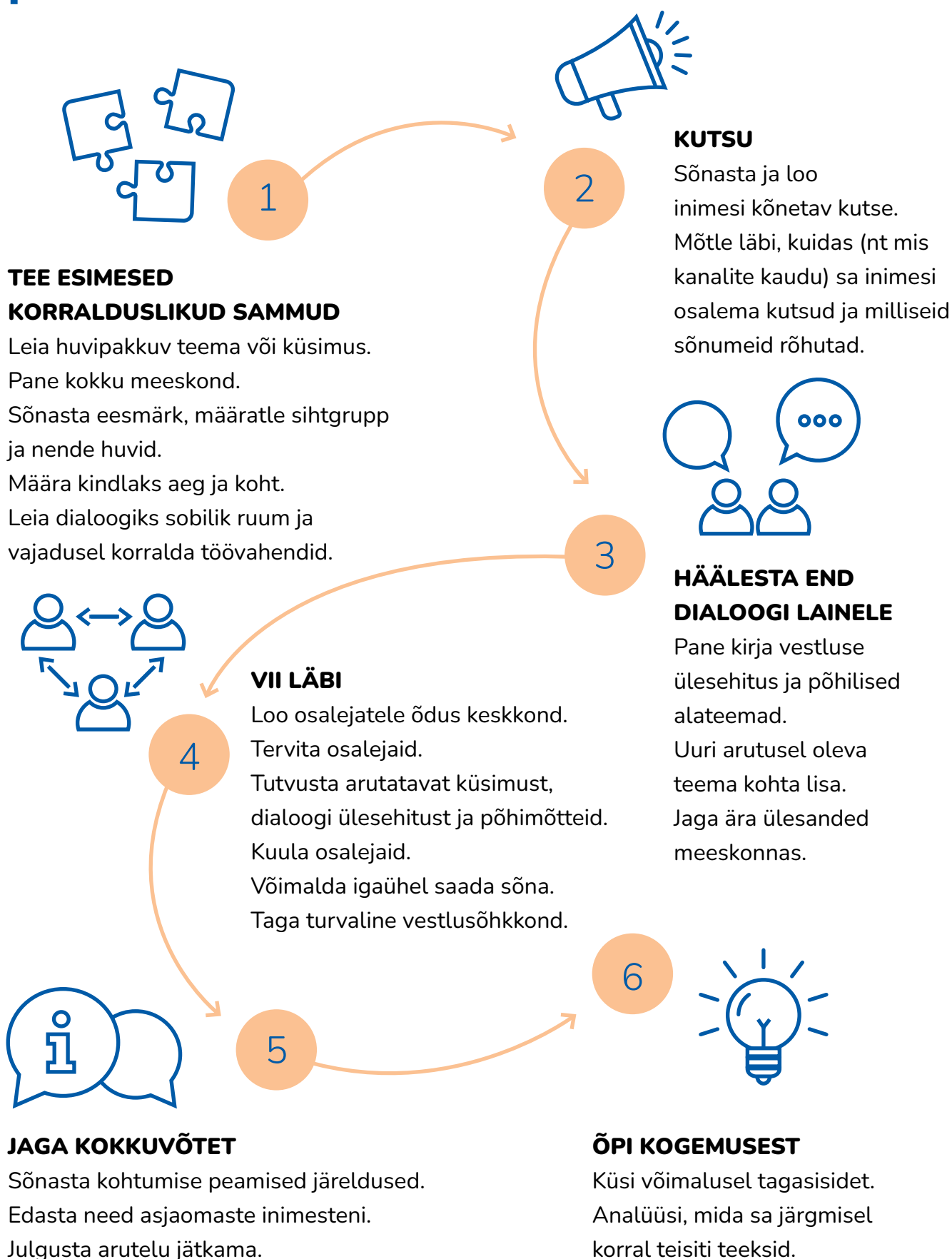
DIALOOGI KAVANDAMINE

Loodame, et oleme tekitanud sinus huvi ise kavandada ja ellu viia üks viljakas dialoog. Allolevalt teekaardilt leiad peamised sammud, millega võiksid enne planeeritavat dialoogi tutvuda. Nii mõistad eeltöö olulisust. Kasuta toetavaid töölehti (vt lisa) märkmete tegemiseks ja võta need hiljem dialoogile kaasa. Mida detailsemalt oled kohtumise läbi mõelnud, seda ladusamalt see kulgeb.

Mida võiks veel silmas pidada?

- Sõna **dialoog** võib tunduda esmapilgul võõras. Nii võid kasutada selle asemel esialgu sõnu **vestlusring** või **aruteluring**.
- Dialoogi läbiviimiseks kavanda vähemalt kaks tundi.
- Dialoogi korraldades tuleks toetuda neljale põhimõttele ehk heale tavale, mille on sõnastanud William Isaacs (1999): **ma kuulan, austan, väljendan ja olen avatud**.
- Dialoog sobib eri suurusega gruppidele: selles võib osaleda ainult viis inimest, aga ka 40 osalejat.
- Aja jooksul võid oma korraldamispõhimõtteid täiustada ja edasi arendada.

Dialoogi kavandamise ja pidamise teekaart



Alustame teekonda

Asu aegsasti kavandama

Hea dialoog algab hoolikast kavandamisest, kus tuleks läbi mõelda vestlusringi kokkukutsumise vajadus ja eesmärk ning osalejate ring. Mõtle, miks võiks inimesed tahta vestlusringis osaleda. Seejärel koosta inimesi kõnetav kutse ning edasta see sobilike kanalite kaudu. Leia dialoogi pidamiseks sobilik ruum. Kasuta hea kava loomiseks dialoogi kavandamise töölehte ja selles olevaid toetavaid küsimusi.

Olulise teema leidmine

Dialoog võib alata mis tahes küsimusest, mis läheb sulle korda. Isiklik kokkupuude mingi teemaga kõnetab sageli ka teisi. Seega alusta iseendast ja pane kirja vähemalt viis teemat, mis sind ennast praegu huvitavad, tekitavad küsimusi ja inspireerivad. Dialoogi kokkukutsujana ei pea sa olema arutletava teema ekspert. Oluline on enda uudishimu teema vastu ja soov seda paremini mõista. Vestlusringis võid käsitleda näiteks inimeste heaolu, vaimse tervise küsimusi, rohepööret, ebakindlat tulevikku või hariduse kvaliteeti sinu kodukohas.

Huvipakkuva teema võid leida ka kohaliku omavalitsuse vastutusvaldkondi uuri-des. Näiteks on omavalitsuste vastutusalas ühistransport, elukeskkond ja planeerimine, kommunaalteenused, sotsiaaltoetused, rahvatervis ja turvalisus, haridus, noorsootöö, kultuur ja sport. Millise valdkonna kohta soovid rohkem teada saada? Mis sind nendes valdkondades häirib? Milline küsimus on sinu kodukohas praegu eriti aktuaalne? Hea ülevaate kohalike omavalitsuste teenuste olukorrast saad, uudistades veebilehte <https://minuomavalitsus.ee/>.

Leia endale mõttekaaslased

Võid muidugi tegutseda ka üksi, aga koos jõuab kaugemale. Kutsu sõbrad appi dialoogi kavandama ja ellu viima. Nii saate ühiselt probleemkohtade üle mõtiskleda, vastutust jagada ja uusi ülesandeid proovida. Kui olete leidnud teid kõnetava teema, mõelge ja pan-ge kirja, kes võiks olla võimalikud koostööpartnerid ja osalejad.

Teemade valik:

1.

2.

3.

4.

5.

Sõnasta vestlusteema küsimusena

Mõtle veelkord läbi, mis teemal dialoog toimub. Kui teema on leitud, proovi see sõnastada küsimusena. Hästi sõnastatud küsimus kutsub rohkem kaasa mõtlema, ergutab mõttetööd ja kutsub esile muutusi. Hea küsimus võimaldab juurelda, uurida,

avastada, tuua esile oletusi ja tekitada uusi võimalusi. Testi oma küsimust lähedaste või pereliikmete peal, küsi tagasisidet ja vajaduse korral sõnasta see ümber. Oleme sulle inspiratsiooniks sõnastanud mõned head näited.

SOTSIAALHOOLEKANNE



Kuidas saaksime parandada kogukonna tuge abivajajatele nii, et igaüks tunneks end hoitu ja väärtustatuna?

NOORSOOTÖÖ



Kuidas luua noortele võimalused ja keskkond, mis toetaks nende enesearengut ja innustaks neid ühiskonnaelus osalema?

RAHVATERVIS JA TURVALISUS



Mis oleks, kui iga meie kodukoha liige saaks liikuda turvalises ja tervist edendavas keskkonnas?

ÜHISTRANSPORT



Kuidas muuta ühistranspordi kasutamine noortele ja peredele mugavamaks ja atraktiivsemaks?

KOMMUNAALTEENUSED



Kuidas saaksime koos tugevdada elutähtsate teenuste, nagu vesi, elekter, tänavavalgustus ja jäätmete äravedu, töökindlust?

HARIDUS



Kuidas tihendada kooli ja kogukonna vahelist koostööd?

KULTUUR JA VABA AEG



Mis oleks, kui iga meie kodukoha noor saaks osaleda just teda kõnetavas huviringis?

ELUKESKKOND



Kuidas saaksime oma linnaruumis rohkem arvestada eri põlvkondade vajadustega?

Koosta kutse

Hea kutse kõnetab. See on aktuaalne, mõjub isiklikult, toob välja võimaliku kasu osalejale, eristub teistest, on siiras ja aus, hästi sõnasutatud ja visuaalselt haarav.

- Sõnasta kutses vestlusringi kokkukutsutamise vajadus ja kavatsus ehk milleks kohtutakse.
- Tutvusta lühidalt, mil viisil on kohtumine üles ehitatud, keda osalema oodatakse ja mis võiks olla kohtumise tulemusena teistele. Näiteks võid kutses öelda, et korraldad vestlusringi, kus üksteist kuulatakse, väljendatakse oma mõtteid ja ollakse üksteise vastu lugupidavad.
- Jaga infot asukoha, korraldajate, registreerimise ja muu olulise kohta. Julgusta inimesi osalema ja kutset teistegi huvilistega jagama.
- Leia loominguline ja mõjus viis, et sinu kutse eristuks ja kõnetaks osalejaid. Näiteks esita kutse riimilise luuletuse kujul ja esita see räpivormis või kasuta fotosid.
- Katseta inimeste kutsumiseks eri mooduseid, nt saada isiklikud kutsed, kleebi kuulutus poe infotahvlile, pane see ajalehte või tee videokutse sotsiaalmeedias.
- Kui võimalik, pista väiksed kutsed ka inimeste postkastidesse.

Mõttele kokkuvõtte koostamisele

Hea kokkuvõtte koondab peamised kõlama jäänud mõtted, vaatenurgad, küsimused või kokkulepped. Mõttele läbi, kes võiks sind kokkuvõtte koostamisel abistada. Hea on paluda appi mõni kirjutaja. Samuti võid mõelda, kuidas osalejaid kaasata vestlusringi kokkuvõttesse panustama.

Häälesta end dialoogi lainele ja loo turvaline õhkkond

Dialoogi läbiviijana oled sa usaldusliku keskkonna kujundaja. Toetava keskkonna loomisele saad ise eeldusi luua näiteks nii (Helde 2012):

- ole uudishimulik ja avatud;
- ole empaatiline ja mõistev;
- ole aus oma tunnete ja mõtete väljendamisel;
- väärtusta igaühe mõtteid;
- julge olla isiklik ja väljendada ka oma hirme ja unistusi;
- julge katsetada, väljenda oma isikupärast stiili;
- ära karda öelda „ma ei tea“ või „mul on raske“, see loob teistele turvatunde.

Küsi tagasisidet ja õpi kogemustest

Kavandamise käigus mõtle, kas soovid saada ka tagasisidet. Näiteks võid osalejatele saata hiljem tagasisideküsitluse või julgustada neid kohapeal digivahendeid kasutades oma mõtteid avaldama.

Soovi korral uuri osalejatelt näiteks:

- kas nad tundsid end turvaliselt;
- kas nad tundsid, et neid kuulati ära;
- mis oli kõige olulisem uus teadmine, mille nad vestlusringis omandasid?

Aruta hiljem oma meeskonnaga, kuidas läks: mis õnnestus hästi, mida saaks järgmisel korral paremini teha, mille üle võib olla eriti uhke. Seejärel kavanda juba järgmine dialoog.

„Õppisin, et inimeste kaasamine algab juba enne kohtumist – see, kuidas nad vastu võetakse, milline on ruum ja õhkkond, mõjutab kogu vestluse kulgu. Detailid loevad: soe tervitus, läbimõeldud ruum, lihtne suupiste, võimalus istuda ringis – see kõik aitab kaasa.“

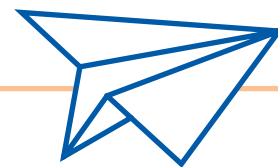
Helena, dialoogide korraldaja

DIALOOGI PIDAMISE SAMMUD

Kujuta ette mõnusat hubast ruumi, mille keskele on ringina paigutatud toolid. Taustal mängib vaikselt sinu lemmikmuusika. Tasapisi saabuavad osalejad, kes tervitavad üksteist, kirjutavad endale nimesildi, võtavad laualt mõne küpsise või kommi. Oled loonud mõnusa õhkkonna. Kindlasti võid märgata kohmetunud nägusid, sest ringina paigutatud toolid pole just igapäevane vaatepilt, aga usalda ennast. Just tänu sinule on võimalik kohtuda pisut teisel viisil. Ja kui on õige aeg, palu inimestel istet võtta. Nii märgid üleminekut saabumise saginast ja esimesest jutuvadinast dialoogi, kus hakkate koos uurima teemat või küsimust, mis sulle ja ka osalejatele korda läheb.

1

2



ETTEVALMISTUS

Loo külalislahke, turvaline ja meeldiv õhkkond.

- Sea valmis ruum (sh suuna- ja tervitusviid).
- Aseta toolid ringi.
- Soovi korral kostita inimesi sooja joogi ja/ või suupistetega.
- Aseta ringi keskele esemeid, mis annavad ringile juurde tähenduslikkust (nt kommi-kauss, lillepott, jalgratta sadul või asuko- ha või sinu endaga seotud tähenduslikud sümbolid).
- Aseta ringi keskele kõnepulk või jutusau (nt kivi või raamat).
- Tervita saabujaid.
- Palu kõigil kirjutada nimesilt.



ALUSTA KOHTUMIST

Tervita osalejaid ja raamista dialoog.

- Tervita kõiki osalejaid.
- Tutvusta ennast.
- Selgita, miks otsustasid vestlusringi kok- ku kutsuda. Mida isiklikum on põhjus, seda mõjusam see on.
- Tutvusta arutletavat teemat või küsimust ja selgita, millest on see välja kasvanud. Teema tutvustamisel võid toetuda uurin- gute tulemustele, isiklikule kogemusele, arengukavadele jne. Kirjuta teema juba varem paberile ja aseta ringi keskele, sest see aitab osalejatel tee- mas püsida.
- Räägi lühidalt ja oma sõnadega, mis on dialoog ja miks kohtutakse just dialoogi vormis.
- Selgita, miks istutakse ringis. Võid öelda nii:

„Ringis kohtudes saame üksteisega su- helda silmast silma võrdsete partneritena, sõltumata sellest, milline on kellegi ameti- koht või ühiskondlik positsioon.“



- Tutvusta dialoogi ülesehitust, sh maini selle umbkaudset kestust (2 tundi).

Dialoogil on kolm etappi:

1. avaring, mis võimaldab üksteisega tutvuda (*check-in*);
 2. teema ühine ja põhjalik käsitlemine;
 3. lõpuring, kus võetakse kohtumine kokku (*check-out*).
- Tutvusta dialoogi põhimõtteid: **ma kuulan, austan, väljendan ja olen avatud**. Võid nende sõnastust muuta viisil, mis sobib rohkem sinu stiiliga. Võimalusel illustreeri neid isiklike näidetega. Trüki põhimõtted ka välja või kirjuta paberile, aseta ringi keskele või seinale. Võid neid tutvustada ka peale avaringi.

Küsi osalejatelt kinnituseks: „Kas sobib, kui püüame täna vestelda nendest põhimõtetest lähtudes?“ Üldiselt inimesed nõustuvad.

- Tutvusta kõnepulka. Kõnepulk kui abivahend näitab, kelle käes on parasjagu jutujärg, teiste ülesanne on samal ajal kuulata. Kõnepulk aitab rääkijal oma mõtteid koondata ja keskenduda nende väljendamisele.

Dialoogi põhimõtted

- **MA VÄLJENDAN**

Julgen ausalt rääkida oma mõtetest ja kogemustest, isegi kui need on veidi ebaselged või eristuvad teistest.

- **MA KUULAN**

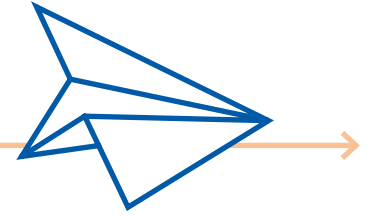
Kuulan nii ennast kui ka teisi avatud meele ja siira uudishimuga. Olen valmis erinevaid vaatenurki teadvustama, mõistma ja neist õppima.

- **MA AUSTAN**

Märkan ja austan teisi, isegi kui nende arvamus ei ühti minu omaga.

- **MA OLEN AVATUD**

Püüan olla avatud ja mitte rutata hinnanguid andma. See ei tähenda, nagu suruks ma oma mõtteid alla, vaid ma teadvustan neid, mõtlen nende üle järele ja vajaduse korral kahtlen neis.



Kui keegi ei soovi rääkida, võib ta kõnepulga edasi anda järgmisele inimesele ja vahelejäānu juurde tullakse siis ringi lõpus tagasi. Ka vaikimine on osa dialoogist. Kõnepulga tutvustamiseks võid kasutada järgmisi lauseid:

„See, kelle käes on kõnepulk, räägib, ja teised kuulavad.”

„Kui oled valmis alustama, võta kõnepulk, jaga oma mõtteid ja anna kõrvalistujale edasi.”

„Kui kõnepulk jõuab sinuni ja sa pole valmis rääkima, anna see edasi.”

- Kõnepulga asemel võib teha ka teisi kokkuleppeid, nt leppida kokku, et sõna soovijad annavad käega märku.
- Tutvusta enda kui dialoogi juhi tööd: jälgid aega, teed märkmeid, vajaduse korral tuletad meelde dialoogi põhimõtteid, osaled ise jne.
- Rõhuta, et dialoogi käigus tehakse ka märkmeid. Selgita, mida kokkuvõttega hiljem tehakse, näiteks saadetakse kõigile e-posti teel, kirjutatakse artikkel ajalehte, saadetakse linnapeale, volikogule jne.
- Leppige kokku, et vestlusingis räägitu ei liigu isikustatult ringist välja ja kokkuvõttes tuuakse dialoogis räägitu ära üksnes üldistatud kujul.
- Kui soovid kohtumisel pilte teha, palu enne osalejatelt selleks luba.
- Küsi tagasisidet, kas kõik oli arusaadav või vajab miski täpsustamist.

„Kõnepulga kasutamine on hea lähenemine ja see sai positiivset tagasisidet. Põhimõtete tutvustamine teeb dialoogi pidamise sujuvamaks. Nii palju positiivset energiat saab inimesi kuulates.”

Kerli, dialoogide korraldaja

ASU KOHTUMISE JUURDE

Alusta dialoogi avaringist, mis aitab luua suhet inimeste vahel, maandab võimaliku hirmu rääkida võhivõõraste ees ning võimaldab teemaga isiklikult suhestuda.

Leia sobiv häälestumise viis, lähtudes rühma suuruselt.

- Palu end igaühel lühidalt tutvustada ja nimetada üks põhjus, miks on talle oluline täna siin olla. Näiteks võib vastata ühele järgmistest küsimustest:

Mis mind täna siia tõi?

Miks see küsimus mulle korda läheb?

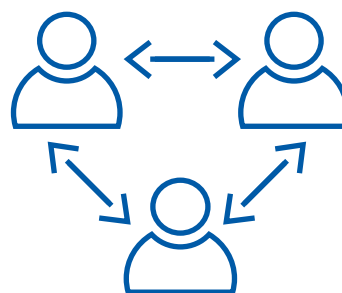
Milline märksõna tuleb mul esimesena pähe, kui mõtlen tänase dialoogi teemale?

- Kasuta jutupulka, et inimesed saaksid sellega tuttavaks. Võid seda tutvustada nii:

„Alustab see, kes on valmis sõna võtma. Kui oled lõpetanud, anna kõnepulk enda kõrval istujale. Kui kõnepulk jõuab sinuni ja sa pole veel valmis rääkima, anna see edasi ja anname sulle sõna, kui ring on tehtud.“

Avaringis liigub kõnepulk tavaliselt päripäeva. Kui keegi ei soovinud kohe oma mõtteid avaldada, paku talle ringi lõpus uuesti võimalus end väljendada.

- Sõltumata grupi suuruselt võib soojenduseks alustada paarisvestlusega, kus inimesed saavad kõigepealt omavahel tuttavaks ja arutlevad avaringi küsimuse üle.
- Samuti sobivad kiirkohtingud, kus lühikese aja jooksul vesteldakse mitme inimesega. Iga kiirkohtingu eel annab läbiviija paari-dele uue küsimuse või teema.
- Võid kasutada fotosid. Näiteks palud igaühel leida ringi keskelt ühe foto, mis haakub tema arvates dialoogi teemaga, ning tutvustada seda kas suures ringis või paarilisele.
- Ole julgelt loov ja katseta. Mõtle, milliseid huvitavaid ülesandeid on teinud sinu õpetajad, noorsootöötajad või teised olulised juhendajad.





KÄSITLE DIALOOGI PÕHITEEMAT

Loo võimalus avatult ja lugupidavalt vestelda ja dialoogi teema üle arutleda.

- Tuleta veelkord meelde teema või küsimus ja viita vajaduse korral dialoogi põhimõttele.
- Dialoogi juhina anna märku, kui palju on aega sisuliseks vestluseks.
- Tuleta lahkelt meelde, et selle aja jooksul võiks kõik soovijad sõna saada.

Võid öelda:

„Kui jääd liiga pikalt rääkima, saavad kahjuks teised end selle võrra vähem väljendada.“

- Aseta kõnepulk ringi keskele.

Võid öelda:

„Kes soovib alustada, võtab kõnepulga, räägib ja paneb selle jutu lõppedes tagasi ringi keskele. Järgmisena võtab kõnepulga see, kes soovib sõna saada.“

- Soovi korral liiguvad inimesed oma kohadelt ringi keskele ja võtavad kõnepulga. Kui vestlusringis on eakamaid või erivajadusega osalejaid, võib kõnepulga neile kätte ulatada või teha mõni muu kokkulepe. Kõnepulk aitab tagada, et vestlusringis kuulatakse rääkija lõpuni ega segata vahele.

- Mõnikord antakse kõnepulk automaatselt üle vasakul või paremal käel viibijale. Samuti võib ilmned, et kõnepulk pole vajalik, sest üksteist kuulatakse ilma selletagi austavalt ega segata vahele. Märka, mis ringis toimub, ja vajaduse korral võta jutupulk taas kasutusele.
- Ära ohja või juhi dialoogi kulgu. Kui aga keegi rikub põhimõtteid, räägib liiga pikalt, dialoog kipub kujunema vaidluseks või üksteise ründamiseks, tuleta sõbralikult meelde kokkulepitud põhimõtteid. Põhimõtted aitavad hoida lugupidavat vestlust.
- Dialoogi juhina võid samuti dialoogis kaasa rääkida, näiteks esitada küsimusi või lisada oma vaatenurk. Võid öelda:

„Mida te arvate sellest, et...“

„Mis oleks, kui...“

„Me ei ole veel sellest rääkinud, aga...“

- Lase kõlada vaikusel, kui see tekib.
- Kui inimesed on väga emotsionaalsed, suhtu toetavalt ka sellesse:

„Ma märkan, et see teema tekitab palju emotsioone.“

- Kui keegi ei soovi sõna võtta, aktsepteeri seda ja täna inimest.
- Jälgi, et vestlusringis valitseks avatud ja turvaline õhkkond.

5

TEE KOKKUVÕTE

Tõmba otsad kokku.

- Võta dialoog lühidalt oma sõnadega kokku.
- Kui dialoogi ajal tehti märkmeid, võib need enne lõpuringi üldistatult esile tuua.
- Enne lõpuringi võib paluda osalejatel kirja-panemiseks sõnastada neile olulised mõtted või uued teadmised. Kogu inimeste sõnastatud mõtted kokku ja lisa kokkuvõttele.
- Võimalusel maini, millal valmib kokkuvõte või toimub järgmine dialoog.
- Lõpetatuse tunde loomiseks sobib lõpuring, kus jutupulk liigub ringis iga osaleja-ni. Kokkuvõtavad mõtted lõpuringiks:

„Kui mul oleks edasiseks pakkuda veel üks tarkusetera, siis...”

„Üks mõte, mille endaga kaasa võtan, on...”

„Ma lahkun siit täna tundega...”

„Täna ma kogesin...”

„Tänase kohtumise kokkuvõte peaks kindlasti jõudma...”

- Lõpuringi võib teha püsti seistes. See aitab inimestel keskenduda olulisele ja takistab neil jäämast liiga pikalt jutustama.
- Täna osalejaid ja soovi head koduteed.

6

JÄRELTEGEVUSED

Jaga dialoogi tulemusi asjaomaste asutuste või organisatsioonidega ja toeta edasist tegutsemist.

- Kui talletasid osalejate nimekirja, saada neile tänukiri koos kokkuvõttega. Kui said nõusoleku vestlusringi ajal ka pildistada, lisa juurde mõni foto.
- Jaga üldistatud kokkuvõtet dialoogist kodulehel, uudiskirjas või sotsiaalmeedias.



ÕPI KOGEMUSTEST

- Küsi soovi ja võimaluse korral dialoogile tagasisidet. Näiteks lisa tänukirja lõppu tagasisideankeet paari-kolme huvipakkuva küsimuse või väitega.
- Analüüsi oma meeskonnaga, mida teeksid järgmisel korral teisiti.

Korduma kippuvad küsimused

- **Mida teha, kui keegi ei julge esimesena sõna võtta?**

Suhtu tekkinud vaikusesse rahulikult. Varem või hiljem on keegi siiski valmis alustama, sest käsitletakse ju olulist teemat. Võid ka teha kellegagi kokkuleppe, et kui vaikus tundub liiga pikaks venivat, võtaks ta sõna. Kui suures rühmas ei julgeta sageli esimesena rääkida, ongi hea alustada kõigepealt paarisvestlusega ja jätkata suures ringis.

- **Mida teha, kui inimesi on palju?**

Dialoogi mõtestaja David Bohm (1991) leidis, et dialoogis osalejate optimaalne arv on vahemikus 20–40, mis võimaldab mitmekesisusel ja eriarvamusel paremini esile tulla. Samas võib huvitavaid vestlusi pidada ka kuni viieliikmelises rühmas. Suurema rühma puhul võib tekkida olukord, kus paljud inimesed ei saa sõna. Kui inimesi on palju, võib kaaluda mitme samaaegse väiksema vestlusringi pidamist. See eeldab, et igal vestlusringil on oma juhataja, kellega on vestluse läbiviimise protsess varem läbi arutatud. Suurema rühma puhul võiks näiteks teha ühise tutvustusringi, kus piisaks nimest ja näiteks ühest teemaga seotud märksõnast. Seejärel toimuks vestlusringid väiksemas rühmas. Lõpuringi eel tutvustaks iga vestlusringi esindaja teistele olulisemaid järeldusi, mõtteid ja tähelepanekuid.

- **Mida teha, kui inimesed hakkavad üksteisele vahele segama ja üksteisest üle rääkima?**

On loomulik, et me tahame vestluse ajal automaatselt reageerida mõnele mõttele või väitele, eriti siis, kui oleme eriarvamusel ja soovime vastu vaielda. Just sellepärast on dialoogis kasutusel neli kokkulepet ja jutupulk. Kokkulepped julgustavad kuulama teise inimese mõtte lõpuni ja mitte sellele kohe reageerima. Nii võib teise jutu lõpuni kuulates avastada, et tema vaatenurk on hoopiski huvitav. Kui vestlus läheb käest ära, tuleta sõbralikult meelde kokkulepitud põhimõtteid. Ka jutupulk tuletab meelde, et tähelepanu peab olema rääkijal. Näita ise eeskuju jutupulga kasutamises, mitte vahele rääkimises või rahulikus vestluse juhtimises.

- **Mida teha, kui vestlus ei edene?**

Üks oluline eeldus dialoogi õnnestumiseks on kõnetav teema. Tutvusta valitud teemat: millest see on tõukunud ja miks on see oluline. Tee enne vestlusringi uurimistööd, kasuta teema avamiseks näiteid, tsitaate ja uuringutulemusi, mis ärgitaks inimesi mõtlema. Samuti valmista ette mõned lisaküsimused.

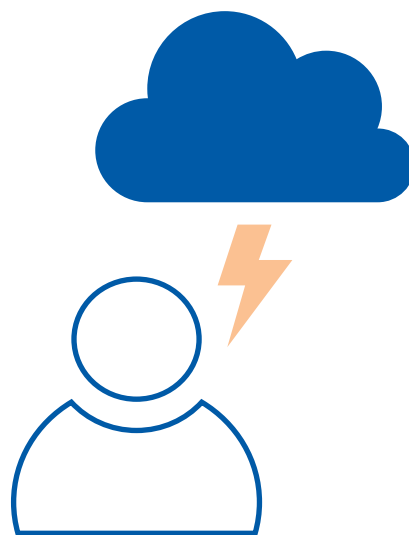
KOHTUMINE ERI OSALEJATE JA VASTUPANUGA

Häälesta end nii, et vestlusringi tulevad osalema need, kellel on sisemine soov ja valmisolek osaleda, kaasa mõelda ja teisi kuulata. Samas võime kohata ka vastupanu. Vastupanu on inimese loomulik reaktsioon, kui ta kogeb midagi, mis pole kooskõlas tema vaatenurkade, identiteedi, väärtuste ja varasemate kogemustega. Tahame avaldada vastupanu siis, kui teised püüavad meid veenda ja mõjutada. See soov aga väheneb, kui oleme kuulnud, nähtud ja mõistetud (Helde 2012).

Vastupanu osutaja võib küsida ebamugavaid küsimusi ja eirata kokkuleppeid. Ta võib provotseerida ja sinu plaanidele kaikaid kodaratesse loopida. Tema käitumine mõjub häirivalt nii sulle kui ka kogu rühmale. Mõnikord otsustatakse seda inimest lihtsalt ignoreerida, aga see ei muuda seda inimest olematuks. Vastupanu osutajasse võiks suhtuda avatult: äkki on temalt midagi õppida. Tuleks mõista, et tema frustratsiooni taga võib olla

väga tõsine põhjus, isiklik lugu või trauma. Tema käitumine ei pruugi olla suunatud sinu ega rühma vastu. Sul on aga alati võimalus tema käitumisele mitte samaga vastata.

Dialoogi alguses võib esineda olukordi, kus soovitakse domineerida ja end kehtestada. Võib tekkida soov protsessi kontrollida ja seda ise juhtida. Osalejad võivad väljendada tugevaid tundeid, nt pettumust ja frustratsiooni. Bohm jt (1991) leiavad, et see on osa dialoogi õppeprotsessist – kohtuda kõige sellega, mis on samas ka inimlik. Just sellepärast on oluline dialoogi alguses kokku leppida ühised põhimõtted.



Mida veel teha vastupanu puhul?

- Kui kohtad vastupanu, teadvusta seda ning selle mõju nii endale kui ka teistele.

„Ma märkan, et see teema tekitab tugevaid emotsioone.“

- Jälgi ennast: miks teise inimese käitumine sind häirib. Kui soovid, räägi sellest ka teistele. Julgus ennast ausalt väljendada võib mõjuda vestlust toetavana ning julgustada ka teisi oma tundeid ja mõtteid väljendama.

„Ma tunnen, et pidev vahele segamine ja mitte lõpuni kuulamine ei võimalda mul keskenduda.“

- Loo kontakt. Kuula. Püüa mõista. See võib praktikas olla muidugi raske:

„Ma mõistan, et eelmisel kohtumisel, millele viitasid, ei kuulatud su mõtteid.“

- Esita küsimusi.

„Kas sa võiksid rohkem selgitada...“, „Ma ei saa päris täpselt aru...“

- Vajaduse korral tee kokkuleppel rühmaga paus ja vestle inimesega eraldi. Selgita, kuidas sinu arvates mõjub tema käitumine rühmale.

- Vajaduse korral kaasa rühma: palu teistel rühмалиikmetel kirjeldada, mida nad kogevad ja kuidas võiks nende hinnangul edasi minna.

„Märkan, et meil on keeruline edasi minna. Vajan teie abi: mida peaksime tegema?“

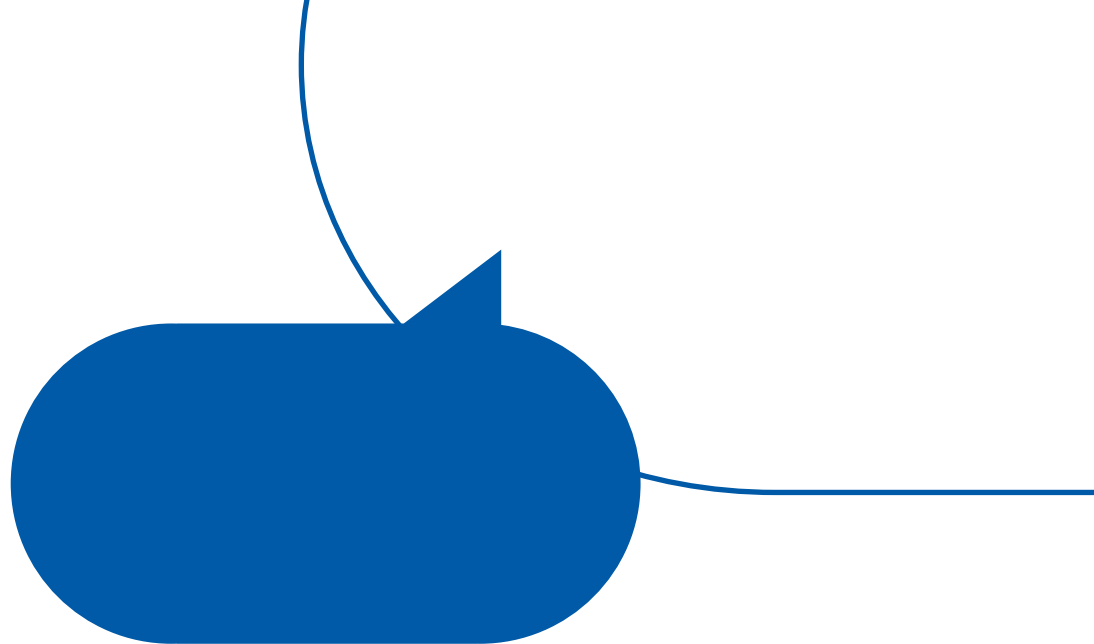
- Mida rohkem oled ise ette valmistunud ja dialoogile keskendunud, seda kindlamini peaksid usaldama iseennast, oma plaani ja protsessi.

- Keskendu oma tugevustele. Arenda seda, mis aitab sul olla parem dialoogi juht.

Helde 2012

Dialog kui teadlik vestlus olulisel teemal võiks inimesi ühendada. See loob võimaluse oma mõtteid jagada, kuulata ja olla kuulatud, väljendada oma vaateid ja arendada sallivust erinevuste suhtes, et püüelda täielikuma mõistmise poole. Usinalt õppides saame paremateks kuulajateks, kaasamõtlejateks ja osalejateks.

Julget harjutamist!



Viljakas dialoog algab sinust!

Juhendmaterjal „Noorte dialoog kogukonnaga“ valmis koostöös Eesti Noorteühenduste Liiduga ja on osa noorte osalusprojektist „Oleviku otsustajad“. Selle koostamist toetas Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse Agentuur programmist Erasmus+.

Mõte luua noortele osalusvõimalusi ja demokraatia olemust tutvustavaid juhendmaterjale sündis koostöös Eesti osaluskogude liikmetega 2024. aasta suvel toimunud häkatonil, kus osaluskogude noored mainisid, et Eesti noortel võiks olla võimalus rohkem mitteformaalsete meetodite toel teada saada, millega nende kodulinn või -vald tegeleb ning millised on noore enda võimalused oma kodukoha tegemistes aktiivselt kaasa lüüa. Sestap otsustati 2025. aasta kohalike omavalitsuste valimiste eel luua osana noorte

osalusprojektist „Oleviku otsustajad“ mitmesuguseid abi- ja juhendmaterjale noortele ja noortega tegelevatele spetsialistidele. Siinne juhendmaterjal tutvustab dialoogi formaati ning on mõeldud abimaterjaliks nii noortele kui ka noortega töötavatele spetsialistidele kogukondlike arutelude läbiviimiseks. Juhendmaterjal on loodud eelkõige 2025. aasta KOV-valimiste eel mitmesuguste arutelude läbiviimiseks, kuid seda saab mõistagi kasutada mis tahes ajal ja teemadel arutelude korraldamiseks.

Noorte osalusprojekti „Oleviku otsustajad“ kohta leiab lisainfot aadressilt enl.ee/projekt/olevikuotsustajad/.

Kasutatud allikad, mida julgustame lugema

Juhendmaterjali „Noorte dialoog kogukonnaga“ aluseks on Eesti Koostöö Kogu eestvedamisel loodud juhendmaterjalid „Dialoogid raamatukogus“ ja „Dialoog kogukonnaga“.

Bohm, D. 1996. On Dialogue. Routledge.

Bohm, D., Factor, D. & Garrett, P. 1991. Dialogue: A proposal.

http://www.david-bohm.net/dialogue/dialogue_proposal.html

Helde, M. L. 2012. The Dialogue Handbook: The art of conducting a dialogue and facilitating dialogue workshops. Danish Youth Council and Danish Centre for Conflict Resolution.

https://duf.dk/fileadmin/user_upload/Editor/documents/International/Publikationer/DialogHaandbog_UK_new.pdf

Isaacs, W. 1999. Dialogue and the Art of Thinking Together: A pioneering approach to communicating in business and in life. Random House.

Juhendi koostasid: Piret Jeedas, Kairi Tilga

Kujundas: Koidu Pilve

Keeletoimetas: Elisa Aru, Refiner OÜ tõlkebüroo

Projekti toetab: Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse agentuur Erasmus+ programmist.

Projekti kaasrahastab: Euroopa Liit.

Väljaandjad: Eesti Koostöö Kogu, Eesti Noorteühenduste Liit

Väljendatud seisukohad ja arvamused on ainult autori(te) omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu või Euroopa Hariduse ja Kultuuri Täitevasutuse (EACEA) seisukohti ja arvamusi. Euroopa Liit ega EACEA ei saa nende eest vastutada.

DIALOOGI KAVANDAMINE

Kasuta töölehel olevaid küsimusi selleks, et läbi mõelda konkreetse vestlusringi kavandamine.



TEEMA

Miks see teema on just praegu aktuaalne ja vajalik? Keda see kõige rohkem puudutab ja kuidas? Mida sellest teemast praegu räägitakse? Millest aga vaikitakse?



OSALEJATE PROFIIL JA ARV

Kes on dialoogi otsene ja kaudne sihtrühm? Keda me ootame? Kelle hääl on kuulda? Kelle hääl on jäänud tagaplaanile? Kes veel võiks olla kutsutud (nt otsustajad)? Kuidas tagada vaatenurkade paljusus?



KANDEV MÕTE

Mis on dialoogi kandev mõte? Taotlus? Kese? (nt uurida, mõtestada, selgitada, aru saada)

1

2

3



AEG JA KOHT

Milline on kohtumiseks hea aeg ja koht? Milline ruum toetab dialoogi pidamist?

4



MEESKOND

Kellega koos soovin dialoogi korraldada?

5



OSALEJA KOGEMUS

Milline on kohtumise emotsionaalne ja ühiskondlik väärtus? Mida võiksid inimesed sellel kohtumisel tunda ja kogeda? Mis toetab inimeste osalemist ja kaasatust?

6

7



DIALOOGI PIDAMISE SAMMUD

Milline on dialoogi ülesehitus (sh ajakava, rollid ja ülesanded)?
Milline on hästi sõnastatud dialoogi teemapüstitus?
Milliseid töövahendeid ja materjale on vaja?



KUTSE

Milline võiks olla siht-
rühma kõnetav kutse,
kanal ja sõnum?



EDASISED SAMMUD

Mis järgneb dialoogile?
Kuidas väljendada tänu?
Kuidas jagada olulisemaid
tulemusi, säilitades
osalejate anonüümsus?



VÄÄRIB TÄHELEPANU

Mida veel on oluline
silmas pidada?

8

9

10

DIALOOGI PIDAMISE SAMMUD

Pane kavandamise käigus kirja iga etapi tegevused.
Siin on lühike näide, kuidas koostada kohtumise ajakava.

AEG	TEGEVUS	MÄRKUSED
ETTEVALMISTUS		
16.00–17.30	Ruumi ettevalmistus: loon külalislahke, turvalise ja oodatud õhkkonna.	Toolid ringis, registreerimistlaud.
17.45	Avan ukseid.	Suunaviidad, taustamuusika.

1

ALUSTAMINE, OSALEJATE TERVITAMINE JA DIALOOGI RAAMISTAMINE

18.00	Tere tulemast vestlusringi. Minu nimi on... Täna kutsun arutlema teemal, mis on minu meelest väga aktuaalne, sest... Kas teadsite, et statistika järgi...	NB! Püsin teemas, ei jää pikalt lobisema.
	Miks kohtume just dialoogi vormis? Dialoog on...	

2

HÄÄLESTAMINE ja TUTVUMINE

18.10	Teeme kõigepealt tutvustusringi, mis aitab meil paremini tuttavaks saada ja tänase teemaga isiklikult suhestuda.	
-------	--	--

3

DIALOOGI TEEMA KÄSITLEMINE

18.30	Tuletan veelkord meelde tänast dialoogi küsimust. Kasutame jutupulka.	
19.00	Meie vestlus on juba väga põnevalt kulgenud. Mõtlesin, et toon siia veel paar küsimust, mis võiks meie vestlust rikastada.	

4

KOKKUVÕTE

19.30	Olemegi jõudnud vestlusringi lõpuossa ja on aeg teha kokkuvõtteid. Palun sul kirja panna kuni kaks mõtet...	
-------	---	--

Järeltegevused

	Saadan nädala pärast kõigile osalejatele ja volikogu liikmetele kokkuvõtte.	
	Jagan olulisemaid järeldusi sotsiaalmeedias.	